

VÁRHEGYI GYÖRGY AZ ALAPÍTVÁNYI- ÉS MAGÁNISKOLÁK HELYZETE

Magyarországon 1994-ben 130 alapítványi és magánoktatási intézmény működik, amelyek döntő többsége civil, öntevékeny és nem haszonelvű, azaz nonprofit szervezet. Kisebb része olyan vállalkozás, amelyet szintén nonprofit szervezet, alapítvány támogat. A magániskolák a szülők és a diákok körében gyorsan népszerűvé váltak, ezt jelzi az, hogy a legtöbb intézményben a jelentkezők száma a felvehető létszám többszöröse. A magánszektor azonban csak az állami kínálatot kiegészítő és a keresletnek megfelelő pótló funkciót lát el, mégpedig az iskolák és az óvodák két százalékában.

Az alapítványi és magániskolák, óvodák többsége 3-4 éve jött létre és fennmaradásuk, további fejlődésük szempontjából döntő a mostani időszak. Miért? A tevékenységüket és létszámukat évente fokozatosan bővítő intézményeknél meg kell szűnnie az átmenetiségnek és az iskolák programja, működési feltételei és irányítása stabilná kell, hogy váljon.

Ehhez azonban nemcsak elvi és jogi lehetőség szükséges, hanem az állam és az önkormányzatok részéről olyan gyakorlati politika, amely segíti a szabad iskolaalapítást és a magániskolák működését. Az elmúlt négy évben azonban az állam és a magániskolák között nem jött létre korrekt partneri viszony és munkamegosztás, sőt az állam és az önkormányzatok megkülönböztetést alkalmaztak a finanszírozásnál és az épületek biztosításánál az alapítványi és magániskolákkal szemben.

Az elmúlt években szigorodott a magániskolák működésének szabályozása. A költségvetési törvény, valamint az adótörvény évről-évre kevesebb lehetőséget biztosítottak számukra, emiatt is működésük egyre inkább függ az állami finanszírozástól. A közoktatási törvény és az épületekkel kapcsolatos állami, önkormányzati politika a magániskolák létét veszélyezteti: vagy törvénysértőkké válnak, vagy tönkremennek.

1. A nyugat-európai országok törvényhozása az állam és a magánoktatás partneri viszonyát korrekt módon úgy alakította, hogy többféle lehetőséget nyújtson az együttműködésre illetve az állami feladatok ellátására: a magániskolák a közpénzekből történő finanszírozás illetve az önállóság mértékének különböző fokozatai közt választhatnak. A magyar parlament viszont a közoktatási törvényben - néhány paragrafus kivételével - azonos módon szabályozta a köz- és magánoktatást, és ezzel komoly és megoldhatatlan problémákat, ellentmondásokat okozott. A közoktatási törvény - föltehetően központosításra törekedve - túlzott részletességgel szabályozta az intézmények működését, a pedagógiai folyamatokat és a közkiadások ellenőrzését. Ez elviselhetetlen a magánszférában, mivel korlátozza a magánfenntartók jogait és gúzsba köti az általánostól eltérő, alternatív pedagógiai programokat, a sajátos szervezetű és működésű intézményeket és a vállalkozói gazdálkodási formát.

A közoktatási törvény felhatalmazta az önkormányzatokat, hogy állami oktatási feladatok ellátásával más iskolafenntartókat is megbízhatnak. Ugyanakkor a központi költségvetési támogatás feltételül - az eddigi önkormányzati megbízás helyett - tíz évre szóló közoktatási megállapodás megkötésére kötelezte őket. A jelenlegi gazdasági körülmények között a magániskolák nem nélkülözhetik a központi költségvetési támogatást. Ezért még olyan áron is hajlandók megkötni a megállapodást, hogy lemondanak a törvényben előírt kiegészítő önkormányzati támogatásról. Vannak olyan magániskolák, amelyek az önkormányzati támogatás nélkül működésképtelenné válnak, mert altruista céljaik (fogyatékos, hátrányos helyzetű gyermekek oktatása) megvalósításához nem tudnak szülői vagy egyéb támogatást szerezni.

Az önkormányzatok egy része nem akar szembekerülni a magániskolákat támogató társadalmi csoportokkal, ezért - a törvény előírásaitól eltérően - kiegészítő anyagi finanszírozás nélkül kötik meg a szerződést. Mások indoklás nélkül utasítják el a magániskolák kérését, amelyek fellebbezési lehetőség hiányában a Köznevelési Minisztériumhoz fordulnak kérésükkel. Nem tudjuk, hogy a minisztérium mit kezd ezekkel a kérelmekkel, kiket utasít el és kikkel köt szerződést, vagy kiknek biztosít majd külön anyagi forrást.

2. A magániskolák legnagyobb gyengesége az, hogy nagy részük nem rendelkezik megfelelő épülettel, sokan kénytelenek piaci áron helyiségeket bérelni, ami beláthatatlan anyagi gondokhoz vezet. A köznevelési törvény jogilag lehetővé teszi, hogy az önkormányzatok átadjanak iskolaépületet más fenntartónak, eddig azonban csak az egyházi iskolák részesültek ebben a támogatásban.

Az új parlamentnek meg kell szüntetni ezeket az akadályokat és külön törvényt kell alkotnia, szabályozandó a magániskolák létesítésének módját, a diplomaadási jogot, a tanárok és tanulók státuszának szabályait, a közpénzekből való támogatást, valamint a szakmai ellenőrzés formáját.

Ugyanakkor nagyon szükséges lenne, hogy az oktatás céljaira alkalmas épületekről kataszter készüljön, és hogy nyilvános pályázat útján - tartós bérleményként vagy kedvezményes áron - lehessen azokhoz hozzájutni. Emellett kívánatos lenne, hogy a magániskolák építéséhez, átépítéséhez a központi költségvetés juttasson kedvezményes hitelt, vagy vállaljon garanciát ilyen célú hitelek felvételére.